

ӘӨЖ 82.09 (574)
ҒТАХР 17.07.41
DOI 10.56525/TNEG7305

ЛЕКСИКАНЫ ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕР

ҚОБЛАНОВ Ж.Т.

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар
және инжиниринг университеті
Ақтау, Қазақстан

E-mail: zholaman.koblanov@yu.edu.kz

***КАРИМСАКОВА Б.А.**

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар
және инжиниринг университеті
Ақтау, Қазақстан

E-mail: baktigul.karimsakova@yu.edu.kz

***Корреспондент авторы: baktigul.karimsakova@yu.edu.kz**

Аңдатпа. Соңғы жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өміріндегі өзгерістер білім мен оқуға жаңашылдық пен жаңа қызығушылық әкелді. Осыған байланысты білім беру жүйесі өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудің технологияларын жаңартуға бағытталған көптеген мәселелерді шешуде. Еліміздің саяси-әлеуметтік, мәдени-экономикалық өркениетті елдер қатарына жатқызылуы жас ұрпақтың ана тілінде таза сөйлеп, өз ойын еркін жеткізе білуімен тығыз байланысты. Сөздің сырын, мағынасын, қазақ халқының рухани мәдениетін тану тіл біліміндегі сөздік құрамын тереңдетіп зерттеуге тікелей қатысты мәселе. Қазақ тілінің сөздік қорын меңгеру, болашақ ұрпақтың сөздік қорын өмірде тиімді пайдалануы орта мектепте лексика курсына оқытуда шешілетін міндеттер. Қазақ тілінің лексикалық жүйесі – қазақ халқының интеллектуалдық, мәдени, рухани болмысын, мемлекеттілігін, болмысын танытатын ерекше тілдік құбылыс. Студенттер қазақ лексикологиясын оқу арқылы ана тілінің терең қабаттарында сақталған тарихи жәдігерлерді көрсетуге, қазақ халқының даму жолын көрсетуге көптеген мүмкіндіктерге ие. Осыған орай оқушыларға сөз мағынасының әр түрлі реңктерін үйрету, ой-өрісін дамыту, білімдерін кеңейту, тіл байлығын жетілдіру деңгейлік тапсырмалармен тығыз байланысты. Деңгейлік тапсырмаларды орындау кезінде оқушы қарапайымнан күрделіге, қарапайымнан күрделіге қарай ретімен орындайды. Деңгейлік тапсырмалар арқылы дамыта оқыту оқушылардың қазақ тілінің сөздік қорынан алған білімдерін тереңдету үшін қолданылады.

Кілт сөздер: лексика, қазақ тілінің сөздік құрамы, деңгейлік тапсырмалар, әдіс-тәсілдер, әдіс, тәсіл, терминдер, үйлестіру (синтез), талдау (анализ), аудару, көрнекілік, баяндау әдісі, түсіндіру әдісі, ойландыру әдісі, жалқылау, жалпылау әдістері, әңгімелесу әдісі; еліктеу әдісі, жаттықтыру әдісі, ана тілінің материалын пайдалану әдісі, көрнекілік әдісі, техникалық құралдарды пайдалану әдісі, экскурсия әдісі.

Кіріспе. Ана тілі мен ол өмір сүретін қоғам, жалпы тіл мен мәдениет арасындағы байланысты түсінуде тілдегі белгілі бір сөздің мағынасын білу студентке керемет таным құралы ретінде қызмет етеді. Қазақ халқының рухани мәдениетін зерделеу кезінде қазақ тілінің сөздік қорын меңгеру, лексикалық қор арқылы тілді білу, тіл арқылы әлемді тану мектепте лексика курсына оқыту барысында жүзеге асырылады.

Қазақ лексикологиясын меңгере отырып, студенттер ана тілінің ішектерінде сақталған тарих экспонаттарын көрсетуге, қазақ халқының даму жолын көрсетуге мүмкіндік алады.

Студенттерді Қазақ сөздерінің мағынасының әртүрлі реңктеріне оқыту барысында олардың ойлауын дамыту, ой-өрісін кеңейту және тіл байлығын байыту тәсілдері кеңінен танылады. Қазақ халқының барлық мәдени жетістіктері Қазақ сөздерінің мағыналарының бір жүйесінде көрініс тапқан.

Материалдары мен зерттеу әдістері. Қазақ тілі сабағында оқуға арналған теңгерімді тапсырмалар арқылы сөздіктер тиімді қолданылады. Жұмысқа қабылдау бойынша мамандарды бөлу.

Зерттеу нәтижелері. Деңгейлік тапсырмалар арқылы қазақ тілінің лексикасын дамыта оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздеріне тоқтала отырып, турларды, деңгейлік тапсырмалардың ерекшеліктерін ұтымды қарау. Деңгейлік тапсырмалармен жұмыс жасау оқушыға, біріншіден, өзінің жеке қабілеттерін ашуға, екіншіден, өзіне деген сенімділікті арттыруға, үшіншіден, пәнге деген қызығушылықты арттыруға, төртіншіден, сабақтарды тиімдірек, сапалы және қызықты етуге мүмкіндік береді.

Қазақ тілін дамыта оқытуда оң нәтижелерге қол жеткізу әр сабақта әртүрлі әдістерді қолдануды, қажетті әдісті ұтымды пайдалануды, сондай-ақ оқытудың әртүрлі әдістерін шебер үйлестіруді және салыстыруды білдіреді.

Б. Құлмағанбетованың "қазақ тілі әдістемесі" оқу құралында: "қазақ тілін ғылым ретінде оқыту әдістемесін дамытудың басты шарты-әдістемелік зерттеулерді одан әрі дамыту, эксперименттік эксперименттерді жетілдіру, жүргізу, мектеп тәжірибесін зерделеу, оған жаңа фактілерді енгізу, әдістемелік ғылымдағы жаңалықтар, жетістіктер, орыс тілін оқыту әдістемесінде тәжірибені пайдалану, психологиялық әдістер". [1, б. 35].

Әдістемелік ғылымда әдіс, тәсіл, тәсіл терминдерін бірдей қолданбау қолданылады. Әдістемелік оқулықтарда әдістеме термині, әдіс ретінде әдіс, әдіс қолданылады. Бұл термин ғалымдардың жазбаларында үнемі айтылады. Зерттеуші ғалым С. Жиенбаев Әдістемеге мынадай баға береді: "шынында да, әдістеме рецепт емес, әкімшілік басшылық емес, тек педагогикалық кеңес, жол – жоба. Мұғалім сабақта көрсеткен нәрсені орындауға міндетті емес, өз қалауы бойынша әртүрлі әдістерді өз еркімен қолдануға міндетті" [2, б. 2], дейді ғалымдар Д. Өлімжанов, и. Маманов: "әдіс мұздатылған нәрсе емес. Оны қолдану мақсатына байланысты әр түрлі ұғымдарда түсінуге болады және ол әр түрлі мақсатта жүзеге асырылады" [3, б.48].

Енді осы әдістің мазмұнын, яғни әдіс терминдерін қысқаша қарастырайық. Әдіс зерттеудің грекше мағынасына ие. Яғни, адамның ақыл-ойы практикалық іс-әрекеттің тәсілі деген түсінік.

Оқыту әдісі-бұл оқушылардың дүниетанымын қалыптастыру, олардың білімін, дағдыларын игеру жолында мұғалім мен оқушылардың өзара бірлікте жұмыс істеу тәсілі. Кейде әдістемелік оқулықтарда "әдіс-тәсіл" сөзі қатар қолданылады. Ғалым Р. М. Қоянбаев "білім беру және оқыту теориясы "дәрістер сериясында" тәсіл "сөзіне мынадай анықтама береді:" тәсіл – әдістің құрамдас бөлігі, ойлаудың жекелеген операциялары, білімді меңгеру, бизнес пен дағдыларды қалыптастырудағы сәттер. Тәсілдің өз міндеті жоқ, сондықтан ол әдіс шешетін міндеттерге бағынады. Іс жүзінде бірдей әдіс әртүрлі тәсілдерді қамтуы мүмкін" [4, б.67].

Ғалымдар Қ.Кемеңгерұлы, Аймауытов, М.Жұмабаевтың әдістемелік еңбектерінде кейінгі әдіскерлер жетілдіріп, дамытқан оқыту әдістерінің түрлері, сол кездегі қолданылған оқыту әдістері сөз болады. Қ.Кемеңгерұлы «Шетел тілін оқыту әдістемесі» мақаласында үйлестіру (синтез), талдау (Анализ), аудару, көрнекілік, құру әдістерін көрсетеді [5, б. 185-189], оңтүстік. Аймауытов талдау (талдау), жинақтау (жинақтау), жалпылау, жинақтау, әңгімелеу, түсіндіру, көрнекілік, тұтас сөз әдісі, дыбыс әдісі, ойналатын дыбыс әдісі [6, Б. 225-232], А.Байтұрсынова: жалқаулық-жалпылау, талдау - жалпылау, салыстыру, айту, ойнау, сұрақ-жауап оқу, сауат ашу т.б әдістерді түсіндіреді. [7, 323-357 Б.]. Ө.Әбілқаб

«Оқыту әдістемесі – белгілі бір пәнді оқу барысында мұғалімнің іс-әрекетін ұйымдастыру тәсілі» деп анықтама бере келе, әдістерді белгілеріне қарай былайша жіктейді: 1) оқушылардың оқу мерзіміне қарай: мұғалімнің сөзі (баяндау), әңгімелесу, тілдік талдау (тілдік бақылау), грамматикалық талдау, жаттығулар (оқулықпен жұмыс), көрнекі құралдарды пайдалану (сызбалар, кестелер және т.б.), экскурсия. . ; 2) студенттердің оқу процесіне қатысу дәрежесі мен сипаты бойынша (белсенді, пассивті әдістер, тапсырманы орындау кезіндегі студенттердің өзіндік жұмысының дәрежесі және т.б.); 3) оқушылардың жұмысының сипаты мен орнына байланысты (ауызша немесе жазбаша жұмыс, сынып, үй, тест тапсырмалары және т.б.) [8, б. 18]. М.А.Данилов, М.Н. Скаткин өз еңбектерінде оқыту әдістерінің келесі түрлерін анықтайды: түсіндірмелі-иллюстративті немесе ақпараттық-рецептивтік әдіс; • репродуктивті әдіс; • проблемалық баяндау әдісі; • ішінара іздеу әдісі немесе эвристикалық әдіс; • тергеу әдісі [9, 146-184 б.]. Ғалымдар Н.Оралбаева мен Қ.Жақсылықова ғылымда белгілі әдіс-тәсілдерді ескере отырып, қазақ тілін оқыту тәжірибесіне сүйене отырып, әңгімелеу әдісі, түсіндіру әдісі, ойлау әдісі, ой толғау әдісі, жалпылау әдісі, әңгімелесу әдісін ұсынады. ; еліктеу әдісі, оқыту әдісі, ана тілі материалын пайдалану әдісі, көрнекі әдіс, техникалық құралдарды пайдалану әдісі, экскурсиялық әдіс [10, 57-58 б.].

Қазақ тілінің сөздік құрамын зерттеу өмірді, өмірдің сан алуан құбылыстарын, оның сырын ұғындырумен қатар жүретіні белгілі. Ғ.Бегалиев: «Сөздерді оқытудың әдіс-тәсілдерін дұрыс таңдау оқушылардың сөздік мағынасын дұрыс түсініп, дұрыс қолдануға көмектеседі, сөздерді тез ұмытып кетуден сақтайды» деп атап көрсетті. алатын орны ерекше екенін көрсетеді [11, 87 б.]. Оқушылардың сөздік қорын молайту, сөздерді қолдану қабілеттерін дамыту, логикалық ойлау жүйесін кеңейту үшін сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдерді түсіну маңызды. Арнайы таңдап алынған әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, студенттер алған теориялық ақпаратты жаттықтырады, сөздерді дұрыс қолдануға дағдыланады, т.б. Лексиканы оқытуда деңгейлік тапсырмаларды сабақта қалай дұрыс қолдану керектігін анықтау үшін келесі ұтымды әдістер таңдалды: 1) сұрақ-жауап әдісі; 2) көрнекі әдіс; 3) салыстыру әдісі; 4) іздеу әдісі; 5) мәнерлі сөйлеу мәдениетін дамыту әдістемесі; 6) қатысу әдісі. Ойлау әдісі. Педагогикада бала әрқашан дайын ақпараттан, дайын ақпараттан, білімнен білім алса, оның ойлау қабілеті жақсы дамымайды. Бұл қазақ тілі сабағындағы мәселенің мәні мен себебі туралы оқушыны ойландыруға, алынған нәтижелерді салыстыруға, қорытынды жасауға тікелей байланысты. Дидактикалық және әдістемелік оқулықтарда бұл әдіс «проблемалық» немесе «дамыту әдісі» деп аталады. (Махмұтов М.И.) Ойлау әдісі оқушыға сұрақ қойып, оған жауап алудан бастап, жаттығу жұмыстарын орындау, түрлі тілдік тапсырмаларды орындау, сипаттау жұмыстарын жазу, әңгімелесу, мақал-мәтелдердің мағынасын түсінуден бастап оқушымен жүргізілетін жұмыстың барлық түрлеріне қатысады. . Дамыта оқыту процесінде негізгі ақыл-ой операциялары, яғни салыстыру, талдау және синтез, индукция мен дедукция, классификация, аналогия және басқа логикалық операциялар қолданылады. Талдау (анализ) – бүтіннің бөліктерге жіктелуі немесе бүтіннің жеке қасиеттерін таңдау. Синтез (біріктіру) – жеке бөліктердің үйлесімді түрде қосылуы немесе құбылыстың жеке бөліктері мен қасиеттерінің, белгілерінің бірігуі. Анализ мен синтез қарама-қарсы психикалық операциялар болғанымен, олар бір-бірімен тығыз байланысты. А.Исабаев бұл әдіс оқушының тіл білімінен өнімді нәтиже алуға, оны іс жүзінде қолдана білуге, кеңейтуге мүмкіндік ашатынын айтады [12, 79 б.]. Классификация (жіктеу) – құбылыстарды, заттарды ұқсастығы немесе айырмашылығы бойынша топтастыру. Салыстыру талдау мен синтезге негізделген. Заттар мен құбылыстардың қасиеттерінің ұқсастығы мен айырмашылығы салыстыру арқылы анықталады.

Оқыту әдісін қолдану кезінде тілді үйрену де маңызды. Жаттығу әдісінің көмегімен оқушы есте сақтау, ойлау қабілетін дамытады. Теорияда алған білімдерін студент практикада және практикада қолданады. Жаттығу-теориядан алған білімдерін тәжірибемен ұштастыру және дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру мақсатында орындалатын

іскерлік жұмыс. Деңгейлік тапсырмалар арқылы дамытушылық оқытудағы жаттығулардың тиімділігі келесі дидактикалық жағдайларға негізделген:- оқушының теориялық терең білімін жаттығу бойынша пайдалана білуі;

- мақсатқа жету үшін көрсетілген әрекетті саналы түрде орындау;
- жетістіктер нәтижелері;
- өзіңізді үнемі бақылап, қателеріңізді уақытында түзетіңіз;
- оқушының өз білім деңгейін бағалай білуі;

Осыдан кейін сіз өзіңізге қолайлы шашты ағартатын өнімді тез таба аласыз. Ғалим И.В.

Рахманов, хабарласыңыз.

1. Рецептивтік және репродуктивті
2. Кешенді жаттығурлы әйелдің қырлары
3. Жаттығулар туралы
4. Дайындық және бақылау жаттығулар
5. Сіздің әйеліңіз, Ятикулдардың ұлы.
6. Бағдарламалық және бағдарламасыз жаттығулар
7. Жеке, жұптік және трампық жаттығулар [13, б. 39-71].

Деңгейлік тапсырмалар арқылы оқытуда оқушылардың шығармашылық жаттығуларының мағызы зор. Бұл шығармашылық жаттығу жұмысы арқылы оқушының білімі, шеберлігі, дағдысы ұштасу негізінде шығармашылық қабілеті қалыптасады. Сонымен бірге оқушының қабілеттерінің артуы шығармашылық білімін толықтыра түседі. Сондықтан жаттығу жұмыстарын сапалы және үнемді пайдалану тиімді болады.

Сұрақ-жауап әдісі оқушылардың теориялық білімін бекітуге, жаңадан игерген білімдерін қаншалықты дәрежеде меңгергендігін бақылауға, тез шешім қабылдауға септігін тигізеді. Лексиканы деңгейлік тапсырмалар арқылы оқытуда сұрақ-жауап әдісі негізгі үш тәсіл арқылы меңгерілді:

- 1) оқушылардың «Иә», «Жоқ» деген сұрақтарға қалай жауап беретінін;
- 2) тест тапсырмаларының әдісі;
- 3) оқушылардың ойлау тәсілі.

Арнайы қойылған сұрақтарға оқушылар өздеріне қажетті жауапты тез тауып, «Иә» немесе «Жоқ» деп белгілейді. Мысалы:

- 1) Антоним термині қазақ тілінде қолданыла ма? (Жоға).
- 2) Дүйсенбі, бейсенбі, сенбі деген сөздер ескірген бе? (Жоға).
- 3) Май-май сөздері антонимдік жұп жасай ала ма? (Жоға).

Сұрақ-жауап әдісін тестілік тапсырмалар арқылы жүзеге асыру тәсілі оқушылардың берілген тапсырманы ерекше ынтамен орындауына әсер етеді. Оқушылар тестілік тапсырмалардың дұрыс варианттарын табу арқылы жаңа материал бойынша алған білімдерін қорытады; тақырыпты қаншалықты дәрежеде игергенін айқындайды. Мысалы,

1. Ауыспали магиналы сөз қайсы?
 - A) Кен Болм
 - B) Кен Қойлек
 - B) Кен Пейл
 - D) Кен Дала
 - E) Кен дүйсенбі
2. Неліктен *soz auispali maginada qoldanylgan?* Қыз – өмір тілі.
 - A) киска
 - B) Омырдин
 - B) нәзіктік
 - D) еккан
 - E) Қызғалдағы
3. Омоним сөздер қай жерде қолданылған?
 - A) Кезеңген жаудың кезінен сақтан, сойқанның сөзінен сақтан.
 - Ә) Етігін шешей ер тыңаймас, ер - тоқымын шешей ы тынаймас.
 - C) Цилиндрді ұстағанда және басқанда абай болыңыз.

Д) Балам - балам, баламнн баласы - жаным.

Е) Жүелі сөз жүйсін табар.

Оқушыларды ойландыру тасыл болды или бетина ойландыруға, дуниетанымын кеңейтуге септігін тигізді. Мысалы: 1). Ол кандай журналы?

Бұл тапсырмадағы сұрақ-жауап әдісі оқушыларды *иә, жоқ* деген жауап төңірегінде емес, керісінше, қойылған сұрақ бойынша өздігінен ойланып, нақты дәлелдермен ойын жеткізуге итермелейді.

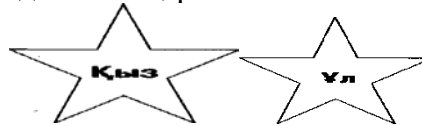
Көрнекі әдіс оқушылардың білімін нығайтуға, есте сақтау қабілетін жақсартуға және танымдық қызығушылықты арттыруға бағытталған. Көрнекі әдіс суретпен жұмыс істеуге, жұмбақтар жасауға, әртүрлі кроссвордтарды шешуге, кестелерді толтыруға, суреттер салуға және т. б. Осылайша, теорияны практикамен үйлестіру дидактикалық принципті жүзеге асыруға көмектеседі. Белгілі бір визуалды материалды сапалы игеру үшін дұрыс бақылау, қабылданған объект пен құбылысты талдау қажет. Дұрыс талдаумен студент көргендерінің негізгі бөлшектері мен толықтыруларын ажырата білуге, салыстыруға, белгілі бір қорытынды жасауға, тақырыпты анықтауға үйренеді" [1, 34-бет].

Белгілі ғалым С. Рахметова: "суретпен жұмыс - бұл визуалды әдісті жүзеге асыру. Бұл - оқушының көзқарасын жаңғырту-тілдің дамуына көмектеседі, сонымен қатар эстетикалық тәрбиені қамтамасыз етеді. Визуализацияны әсіресе бастауыш сыныптарда қолдану керек" [14, б.73].

Сабақта берілген Визуализация оқушының жасына, ойлау, қабылдау қабілетіне сәйкес келеді. Мысалы, мақал-мәтелдермен бірге "білімді Маржан" тақырыбына қысқа әңгіме жазыңыз.

Көрнекі әдіс арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әртүрлі пішіндегі фигураларды ұтымды пайдалану керек. Мысалы, сөздерге байланысты мұндай тапсырма берілуі мүмкін.

Тапсырма. Мұны сен білесің. Қазақтың әдет-ғұрпы бойынша ұл мен қызға қатысты жеңгелері айтатын атауларын жұлдызшаның ұшына тізіп жаз.

Бұл тапсырма оқушылардың жұлдызшаны толтырсам деген құлшынысын арттыра отырып, орындаған тапсырманы есте сақтауына ықпал етеді.

Көрнекілік әдісін оқу процесінің барлық кезеңінде пайдалануға болады. Көрнекілік әдісін белгілі тақырып мақсатында пайдаланған ұтымды.

Салыстыру әдісі жаңа материал мен өткен материал арасындағы ерекшеліктерді салыстыру арқылы алынған жаңа ақпаратты түсінуге мүмкіндік береді. Ж. Нұржанова лексиканы оқыту кезінде әр лексикалық категорияны түсіндіру ұтымды болатынына назар аударады, егер ол лексикалық мағына мен грамматикалық мағынаны салыстырумен қатар жүрсе. Ғалымның айтуынша, " сөздердің лексикалық және грамматикалық ерекшеліктерін салыстыру барысында есте сақтау керек тағы бір нәрсе бар: талданатын сөз әрқашан тек сөйлемде, мәтінде қарастырылуы керек. Өйткені жеке сөздің лексикалық және грамматикалық мағыналары белгісіз " [15, б. 57].

Осылайша, салыстыру әдісі студенттерге лексикалық мағынаны ашуға көмектесумен қатар, студенттерге грамматикалық ұғымдарды игеруді жалғастыруға, сөздердің көлемін тереңдетуге мүмкіндік береді. Мысалы, 4-бағанда берілген сөздердің мәндерін салыстыра отырып, синонимдер жолына кірмейтін сөзді алып тастаңыз.

Бағалы,
қымбат,
құнды,
маржан.

Көп, үлкен,
мол,

Қатігез, қас,
жау,
дұшпан.

Аласа, биік,
кіші,
пәс.

Оқушылар салыстыру әдісі арқылы басқа тілден енген сөздердің, көнерген сөздердің, неологизмдердің қазақ халқының тарихындағы өзгерістерге, даму жолына байланысты екендігін түсінеді. Мысалы, Сөйлемде кездесетін көнерген сөздерді тауып, қазіргі қолданыстағы мағынасы бар сөздерді салыстырып қараңыз.

1. *Керекейді атпа, қонжығы жетім қалады.*
2. *Қыз тұрды да шанаштағы бір уыс тұзды бір аяқшаға салып, Жиренишенің алдына қойды.*
3. *Бірдің кесірі мыңға, мыңның кесірі түменге.*
4. *Коммунистік Партияның Орталық Комитеті Қазақстанның мал шаруашылығы туралы қаулы қабылдады.*
5. *Абайдың қайнына бұл келісі ұрын келу деп, жыртыс сала келу деп, кейде есік көре келу, қол ұстау деп те аталады.*

Іздеу әдісі. Студенттердің жаңа тақырыпты зерттеуге деген жеке көзқарасын қалыптастырады және олардың қызығушылығын арттырады.:

Sapsal-

Кадрлар-

Елан-

Патси -

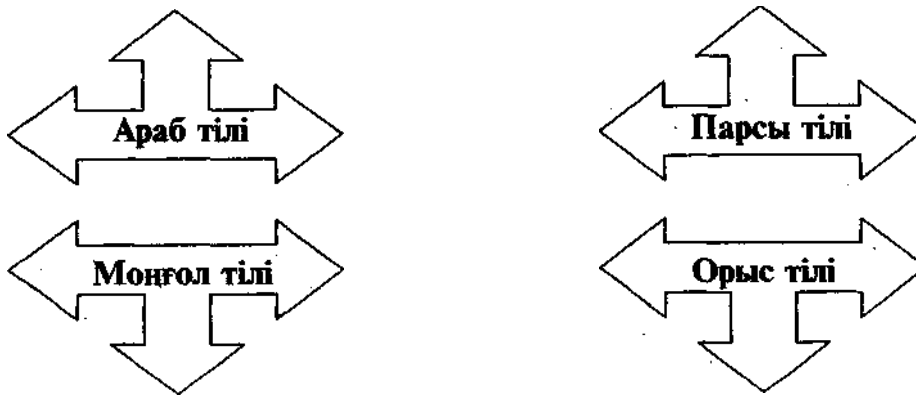
Оқырмандар әрдайым мәтіндегі бір немесе басқа сөздің мағынасын түсіне бермейді, бірақ көбінесе бұл нақты .мен бұл не екенін түсінбеймін. Сондықтан Студенттер сөздікпен жұмыс істеуді үйренуі керек. қолөнер мен шаруалардың барлық жерде әртүрлі екенін бірден түсіну қиын . Сондықтан, республикамыздың экономикасы, климаты, географиялық жағдайы туралы ақпаратқа түсініктеме бере отырып, кәсіби сөздерді іздеу әдісімен біздің қастандықты күшейтетін сөз топтары бар-жоғын анықтау керек.

2) ата-әжелеріңізбен, ата-аналарыңызбен сөйлесіңіз және олардың кәсібіне байланысты қолданатын сөздерді енгізіңіз. Осы тапсырманы орындау арқылы студент өзінің қоршаған ортасын, өзі өмір сүрген қоғамды тануды үйренеді. Студент іздеу әдісі арқылы бастапқы білімді жетілдіріп, тереңдете отырып, іздеу нәтижесінде жаңа білім алады. Бұл әдіс арқылы студент өзін ғылыми-зерттеу студенті ретінде сезінеді. Іздеу әдісімен орындалатын тапсырмалар студенттің өз жұмысының, өзінің ізденісінің нәтижесі болып табылады.

Шешендік сөйлеу мәдениетін қалыптастыру әдістемесі оқушылардың ойларын нақты, дәл көрсетуге; мәнерлі, бейнелі сөйлеуге ықпал етеді. Шешен сөйлеу мәдениетін қалыптастыру әдістемесі педагогика ғылымдарының докторы А.Қыдыршаевтың жұмысында жан-жақты талданған. Ғалым бұл әдісті сөздікпен жұмыс деп атайды; мәтінді редакциялау; тірек сөздерді қолдана отырып мәтін құрастыру; берілген тақырып бойынша сөз тіркестерін, баяндамаларды дайындау. Бұл әдіс арқылы студенттер шешен, әдемі сөйлеуді үйренеді [16, б. 26.].

Ғалым сөздікпен жұмыс істеудің 4 бағытын көрсетіп: "сөздік - қоғам, ұлт дамуының белгілерінің бірі. Өздеріңіз білетіндей, ең бай ұлттың рухани байлығы жоғары болады. Өйткені ғылым мен мәдениет дамыған сайын сөздік қоры да артып келеді. Сондықтан оқушыларды мектеп орындығынан бастап сөздікті қолдануға үйрету маңызды."Сөздікпен жұмыс жасай отырып, ақылы оқушылар жаңа сөздерді үйренеді, олардың мағынасын түсінеді, сөздік қорын байытады. Мысалы, түсіндірме сөздікті пайдаланып, бұл сөздердің қай тілден шыққанын анықтаңыз.

Базар, шыны, аймақ, кәмпит, ұстаз, ноян, шәйнек, бақыт, мәшине, дүние, ұлыс, тілмаш.

Деңгейлік тапсырмалар жүйесін орындау арқылы оқушылар мәселенің мәнін табу, тапқан дәлелдемелерін өз бетінше баяндау, қорытынды шығару, ұсыныс айту дағдыларын меңгереді. Бұл оларды жаңа мәселелерді өздігінен шешуге біртіндеп жұмылдыратын ең маңызды тәсілдердің бірі.

Қорытынды. Бүгінгі таңда білім беру процесі жоғары қарқынмен дамып келеді. Мектептегі оқыту принциптері өзгеруде, оқытуға жаңа талаптар қойылуда және мектеп процесін жандандыру үшін жаңа шешімдер өзгеруде.

Білім беру жүйесінде өскелең ұрпақты оқыту және тәрбие жұмысы саласында жаңа ізденістер жүргізілді. Оқытудың инновациялық әдістері мен жаңа технологияларды әзірлеу аясында көптеген Ақпараттық жүйелер іске қосылды.

Оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологияларды қолдану тәжірибеге енеді және жан-жақты іздеу нәтижелерін береді. Сондықтан оқытудың жаңа технологияларын зерделеу қазақ тілін оқыту әдістемесінің негізгі проблемаларының бірі болып табылады.

Дәстүрлі білім берудің негізгі мақсаты-баланың қабілеттерін қалыптастыратын ізгіліктерді, білімді, бағдарлау қасиеттерін қалыптастыра отырып тәрбиелеу.

Бұл дәстүрлі ілімде байланыста болған ғалымдардың еңбектері мен зерттеулерінде әртүрлі пікірлер қалыптасты. Олардың бірі - оқушылардың шығармашылық қабілеттері шектеулі және олардың табиғи қабілеттері төмендейді. Сондықтан қазіргі өмірдің талаптарына сәйкес практикаға оқытудың әртүрлі әдістері мен технологиялары енгізіледі. Уақыт өте келе студенттердің білім деңгейін жаңа технологиялармен толықтыру негіз болады деген әсер бар. Жаңа технологияларды қолдану барысында студенттің жаңа бағыттағы білім бағыты жаңа ізденістің сигналы болып табылатындығын ескеру қажет. Оқу процесінде алған дағдыларымен шектелмей, ол студенттердің шығармашылық белсенділігін, өз бетінше жұмыс істеу қабілетін және ғылыми көзқарасын қалыптастыру мақсатын көздейді. Осындай жоғары интеллектуалды, саналы, мәдениетті студенттерді даярлау кезінде қазақ тілінің көмегімен деңгейді көтеру мен дамытуды оқыту ерекше маңызға ие. Деңгейлік тапсырмалар арқылы қазақ тілін меңгерудің негізгі мақсаты баланы оқыту арқылы жан-жақты дамыту болып табылады. Басты міндеттердің бірі-студентті өз бетінше ізденуге бағыттау, оған шығармашылық жұмысқа іскерлік қабілеттерін сіңіру. Студенттік өмірде кең ауқымды іздеу үшін қажет нәрсенің бәрі болса жақсы. Сондықтан еліміздің әрбір азаматы мемлекетіміздің болашағы туралы ойлайтын, мемлекеттік тілді еркін меңгерген және шығармашылықпен жұмыс істейтін маман болуға тиіс.

Дамытушылық оқыту педагогикалық талаптарды шешумен, яғни оқытуды ұйымдастырумен, оқушыларды танымдық белсенділігін арттыруға, шығармашылық ойлау негізінде оқытуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін біліммен, дағдылармен және дағдылармен жабдықтаумен байланысты.

Негіз ретінде Дж.Қараева, К. Өмірбаева, К. Кадашева, Ж.Кобдикова, Б. Баймуканов және Қазақстанның білім беру жүйесіндегі жаңа технологиялардың көмегімен оқыту проблемасын, оның ішінде деңгейлік тапсырмаларды қолданудың алғашқы ғылыми-әдістемелік негіздерін егжей-тегжейлі зерделеген басқа да көптеген әдіскерлер.

Біздің мақалада біз деңгейлік тапсырмаларды қолдана отырып, сөздік қорын дамытудың әдістемелік жүйесін қарастырамыз, оны оқытуға негіз болған негізгі ойлар анықталды. Сөздік қоры тілдің ең құнарлы және бай өзегі болып саналатындықтан, қазақ мектептерінде қазақ тілін оқыту әдістеріне талдау жүргізілді.

Деңгейлік міндеттер арқылы дамытушылық оқыту педагогикалық талаптарды шешумен, яғни оқытуды ұйымдастырумен, оқушыларды біліммен, дағдылармен жабдықтаумен, олардың танымдық белсенділігін арттырумен, шығармашылық ойлауға негізделген білім берумен байланысты.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1]. Құлмағанбетова Б. А. Қазақ тілін оқыту методикасы. Ред. Басқарған. Мектеп. 1988. -240 б.
- [2]. Жиенбаев С. Қазақ тілінің методикасы. 2-рет басылуы. –Алматы: Қазақтың біріккен мемлекет баспасы, 1946. –116 б.
- [3]. Әлімжанов Д., Маманов Ы. Қазақ тілін оқыту методикасы. –Алматы: Мектеп, 1965. –248 б.
- [4]. Қоянбаев Р.М. Білім беру және оқыту теориясы. Бастауыш оқыту педагогикасы мен методикасы факультеті студенттеріне арналған лекциялар мазмұны. –Алматы: ҚазПИ, 1990. –85 б.
- [5]. Кемеңгерұлы Қ. Таңдамалы. «Тарихи тұлғалар» сериясы. –Алматы: Қазақстан, 1996. –296 б.
- [6]. Аймауытұлы Ж. Бес томдық шығармалар жинағы. Комплекспен оқыту жолдары, Т. 5. –Алматы: Ғылым, 1999. –304 б.
- [7]. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. –Алматы: Ана тілі, 1992. –448 б.
- [8]. Әбілқасов А. Қазақ тілін оқыту әдістемесі (оқу құралы). –Алматы: Санат, 1995. –120 б.
- [9]. Дидактика средней школы. Под ред. М.А.Данилова, М.Н.Скаткина. –М.: Просвещение, 1975. –302 с.
- [10]. Оралбаева Н., Жақсылықова К. Орыс тіліндегі мектептерде қазақ тілін оқыту әдістемесі. –Алматы: Ана тілі, 1996. –208 б.
- [11]. Бегалиев Ғ. Бастауыш мектепте қазақ тілі методикасының мәселелері. – Алматы.: ОҚБ, 1950. –192 б.
- [12]. Исабаев Ә. Қазақ тілін оқытудың дидактикалық негіздері. -Алматы. 1993.
- [13]. Рахманов И.В. Обучение устной речи на иностранном языке. –М.: Высшая школа, 1980. –120 с.
- [14]. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту методикасы. –Алматы.: Мектеп, 1975. –184 б.
- [15]. Нұржанова Ж. Қазақ тілін тиімді оқыту жолдары. Әдістемелік құрал. А. ҒЫЛЫМ. 2001. -129 б.
- [16]. Қыдыршаев А. Оқушыларды шешендікке үйретудің әдістемесі. Алматы. Р.Б.К. 2003. -288 б.

REFERENCES

- [1]. Құлмағанбетова В. А. Қазақ тілін оқыту методикасы. Ред. Басқарған. Мектеп. 1988. -240 b. [in Kazakh].
- [2]. Zhienbaev S. Қазақ тілінің методикасы. 2-ret basyluy. –Almaty: Қазақтың birikken memleket baspasy, 1946. –116 b. [in Kazakh].
- [3]. Әлімжанов D., Маманов Y. Қазақ тілін оқыту методикасы. –Almaty: Мектеп, 1965. –248 b. [in Kazakh].
- [4]. Қоянбаев R.M. Bilim беру және оқыту теориясы. Bастауыш оқыту педагогикасы мен методикасы fakul'teti studentterine арналған лекциялар mazmұny. –Almaty: ҚазПИ, 1990. –85 b. [in Kazakh].

- [5]. Кемеңгерұлы Қ. Таңдамалы. «Тариhi тұлғалар» серијасы. –Алматы: Қазақстан, 1996. – 296 б. [in Kazakh].
- [6]. Ајмауытұлы Zh. Bes tomдық shyғармалар zhinaғы. Komplekspen оқуtu zholdary, T. 5. –Алматы: Fylym, 1999. –304 б. [in Kazakh].
- [7]. Bajтырсynov A. Til тағылымы. –Алматы: Ана тили, 1992. –448 б. [in Kazakh].
- [8]. Әбилқаев А. Қазақ тилин оқуtu әdistemesi (оқу құралы). –Алматы: Санат, 1995. –120 б. [in Kazakh].
- [9]. Didaktika srednej shkoly. Pod red. M.A.Danilova, M.N.Skatkina. –M.: Prosvewenie, 1975. –302 s.
- [10]. Oralbaeva N., Zhaksylykova K. Orys tilindegi mektepterde қазақ тилин оқуtu әdistemesi. –Алматы: Ана тили, 1996. –208 б. [in Kazakh].
- [11]. Begaliev F. Bastauysh mektepte қазақ тили metodikasynуң мәseleleri. –Алматы.: ОҚВ, 1950. –192 б. [in Kazakh].
- [12]. Isabaev Ә. Қазақ тилин оқуtudуң didaktikalуқ negizderi. -Алматы. 1993. [in Kazakh].
- [13]. Rahmanov I.V. Obuchenie ustnoj rechi na inostrannom jazyke. –M.: Vysshaja shkola, 1980. –120 s. [in Kazakh].
- [14]. Rahmetova S. Қазақ тилин оқуtu metodikasy. –Алматы.: Mektep, 1975. –184 б. [in Kazakh].
- [15]. Nырzhanova Zh. Қазақ тилин tiimdi оқуtu zholdary. Әdistemelik құрал. A. Fylym. 2001. -129 б. [in Kazakh].
- [16]. Қудыршаев А. Оқushylardy sheshendikke үjretudiң әdistemesi. Алматы. R.B.K. 2003. -288 б. [in Kazakh].

Каримсакова Бактигул Абдимухановна, Кобланов Жоламан Таубайович.

*Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова
г. Актау, Казахстан*

МЕТОДЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЛЕКСИКЕ С ПОМОЩЬЮ УРОВНЕВЫХ ЗАДАНИЙ

Аннотация. Изменения, произошедшие в общественно-политической жизни Казахстана за последние годы, внесли новшества и в дело обучения, воспитания. Развитие науки и техники, рост и процветание общества, становление нашей страны из числа цивилизованных стран неразрывно связаны со степенью развития ее системы образования. В связи с этим в системе образования реализуется множество задач, направленных на обновление технологии обучения и воспитания подрастающего поколения.

Политико-социальное, культурное, экономическое присутствие нашего государства в числе цивилизованных стран неразрывно связано с тем, что подрастающее поколение свободно говорит на родном языке и свободно передает игру. Изучение слов, смысловых аспектов, духовной культуры казахского народа-вопрос, непосредственно связанный с углубленным изучением лексической сферы языкознания. Овладение словарным составом казахского языка, эффективное использование лексического фонда будущими поколениями в жизни - задачи, реализуемые в процессе преподавания курса лексики в средней школе.

Лексическая система казахского языка является уникальным языковым явлением, отражающим интеллектуальную, культурную, духовную идентичность, состояние, самобытность казахского народа. Освоив казахскую лексикологию, у учащихся есть много возможностей продемонстрировать хранящиеся в глубинах, недрах родного языка реликвии истории, показать путь развития казахского народа.

В связи с этим обучение учащихся различным смысловым тонам слов, развитие их мышления, расширение познания, совершенствование языковых навыков тесно связаны с уровневыми заданиями. Уровневые задания-это система работ, выполняемых поэтапно, от легких к сложным, от простых к сложным. Развивающее обучение с помощью уровневых

заданий используется с целью углубления знаний учащихся по лексике казахского языкознания.

Ключевые слова: лексика: словарный состав казахского языка, уровневые задания, методы и приемы, метод, подход, термины, координация (синтез), анализ (анализ), перевод, наглядность, нарративный метод, метод интерпретации, метод размышлений, лень, методы обобщения, метод беседы; метод имитации, метод тренировки, метод использования материала родного языка, метод наглядности, метод использования технических средств, метод экскурсий.

Karimsakova Baktigul , Koblanov Zholaman

*Sh. Yessenov Caspian state university of technology and engineering
Aktau, Kazakhstan*

METHODS USED IN TEACHING VOCABULARY WITH THE HELP OF LEVEL TASKS

Abstract. The changes that have taken place in the socio-political life of Kazakhstan in recent years have also introduced innovations in the field of education and upbringing. The development of science and technology, the growth and prosperity of society, the formation of our country from among civilized countries are inextricably linked with the degree of development of its education system. In this regard, the education system implements many tasks aimed at updating the technology of training and education of the younger generation.

The political, social, cultural, and economic presence of our state among civilized countries is inextricably linked with the fact that the younger generation speaks their native language fluently and freely transmits the game. The study of words, semantic aspects, spiritual culture of the Kazakh people is a question directly related to the in-depth study of the lexical sphere of linguistics. Mastering the vocabulary of the Kazakh language, effective use of the lexical fund by future generations in life are tasks implemented in the process of teaching a vocabulary course in secondary school.

The lexical system of the Kazakh language is a unique linguistic phenomenon reflecting the intellectual, cultural, spiritual identity, state, identity of the Kazakh people. Having mastered the Kazakh lexicology, students have many opportunities to demonstrate the relics of history stored in the depths of their native language, to show the way of development of the Kazakh people.

In this regard, teaching students different semantic tones of words, the development of their thinking, the expansion of cognition, the improvement of language skills are closely related to level tasks. Level tasks are a system of work performed in stages, from easy to difficult, from simple to complex. Developing learning with the help of level tasks is used to deepen students' knowledge of the vocabulary of Kazakh linguistics.

Keywords: vocabulary: vocabulary of the Kazakh language, level tasks, methods and techniques, method, approach, terms, coordination (synthesis), analysis (analysis), translation, visibility, narrative method, interpretation method, reflection method, laziness, generalization methods, conversation method; imitation method, training method, the method of using the native language material, the method of visibility, the method of using technical means, the method of excursions.